

**ფოლკლორული და მითოლოგიური ალუზიები და მეტატექსტები მიმდინარე
ქართულ პოეზიაში**

ნინო გოგიაშვილი

იაკობ გოგებაშვილის სახელობის თელავის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

<https://doi.org/10.52340/lac.2022.775>

საყოველთაოდ ცნობილი ფაქტია, რომ ნებისმიერი ქვეყნის მხატვრული ლიტერატურა ფოლკლორული და მითოლოგიური წყაროებით სარგებლობს და მისით საზრდოობს. ფოლკლორი და მითოლოგია ის ამოუწურავი მადანია, საიდანაც მუდმივად შეიძლება ფაბულების, ამბებისა და პასაჟების ამოღება მხატვრული ლიტერატურისთვის.

ამ თვალსაზრისით, არც მიმდინარე ქართული მხატვრული ლიტერატურა წარმოადგენს გამონაკლისს. მოცემულ მოხსენებაში, მე ვისაუბრებ მიმდინარე ქართული პოეზიის შესახებ, ფოლკლორული და მითოლოგიური ალუზიებისა და მეტატექსტების ჭრილში. კერძოდ, გამოვარჩევ რამდენიმე თანამედროვე ქართველ პოეტს, რომელთა შემოქმედებაშიც აქტიურად შეინიშნება ფოლკლორული და მითოლოგიური წყაროების გავლენა, და აქედან გამომდინარე - ალუზიები და მეტატექსტები.

ტექსტების კვლევისთვის და დასკვნების გამოტანისთვის შევარჩიე კვლევის ჰერმენევტიკული, სტრუქტურალისტური და ანალიტიკული მეთოდები.

როდესაც მითოლოგიურ და ფოლკლორულ ალუზიებსა და რემინისცენციებზე ვსაუბრობთ მიმდინარე ქართული პოეზიის რაკურსში, პირველ რიგში მახსენდება მხატვარი და პოეტი ესმა ონიანი, რომლის პოეზია ჯერ კიდევ არ შეფასებულა ჯეროვნად. მისი გამჭვირვალე, ჰაეროვანი და კამკამა ლიტერატურული პლასტები ფოლკლორული და მითოლოგიური ფაბულების რეპრეზენტაცია და ექსკლუზიური გადააზრებაა. ფოლკლორული და მითოლოგიური მეტატექსტები განფენილობის ფართო არეალს იძენენ მის პოეზიაში და არაერთგვაროვნად, არაცალსახად ლაგდებიან განსხვავებულ ტროპებად. ამგვარი ტექსტები, რაღაც მისტიკური მექანიზმებით ერწყმიან კოსმოსსა და გარემოს, და ერთიანობის საოცარ, უპრეცედენტო ნარატივს ქმნიან. კოსმოსი და ადამიანი განუყოფელია და მათ ერთიანობას ადასტურებს ადამიანის მუდმივი ტრანსცენდენტული მისწრაფება მისკენ. მითოლოგიური დისკურსი დასაზღვრული და რანჟირებულია, სადაც ღმერთების, ღვთაებების, ღმერთკაცების და ქალღმერთების ძლევამოსილებით აღსავსე სამყაროში ცხოვრობენ ჩვეულებრივი ადამიანები, თუმცა, ისინი აუცილებლად ემორჩილებიან არსებულ მითოლოგიურ წესრიგს. მითოსსა და მითოლოგიებში ურღვევი მატრიცებით მეორდება არქაული ადამიანის სააზროვო სივრცე, ტრადიცია, რიტუალი და მიემართება მუდმივი განმეორებადობისკენ, - ყველაფერი ერთსა და იმავე წერტილს უბრუნდება; სწორედ ამიტომ,

მითოლოგიური აზროვნება ჩაკეტილი და დასაზღვრულია, და რადიკალურად განსხვავდება ფილოსოფიური აზროვნებისაგან, რომელიც ცალმხრივი, უწყვეტი წრფის ფორმით შეგვიძლია წარმოვიდგინოთ - ათვლის წერტილიდან ტრანსცენდენტულ უსასრულობამდე.

ლევ-სტროსის მოსაზრების თანახმად, მითებში გონება საკუთარ სტრუქტურას ავლენს, მხოლოდ საკუთარ თავს „უჯერებს“ და არ განიცდის გარემოს ზემოქმედებას. ესმა ონიანის პოეზიაში ქალღმერთ დალის მითოსური კონცეპტი მითისავე პარადიგმას იმეორებს და დრამატული კვანძიც მითის ტრადიციული სტრუქტურიდან იხსნება. ლექსში „დალი კლდეში მშობიარობს“ კვითხულობთ:

„დალის სული დარბილდა სიხარულით,
როგორც ცვილი მზეზე,
დალი მონადირეს თვალ-მოუკრავ სხეულს უჩვენებს,
მისთვის საჩუქარს ეძებს“, (ესმა ონიანი. 2021:82)

იმის გამო, რომ, მონადირემ დალის ახალშობილი გადაურჩინა და მიჰგვარა დედას. დალი მონადირეს მასთან ვნებიანი ღამის გატარებას სთავაზობს:

„გინდა, მონადირევ, მოხდენილო,
ერთი ღამის თრობად მოგველინო“. (ესმა ონიანი. 2021:84)

ქალღმერთი 9 ჯიხვსაც არ დაიშურებს მისთვის, თუმცა, დარწმუნებულია, რომ მონადირე პირველ შეთავაზებას ამჯობინებს; მაგრამ მონადირე არ ეხვევა ქალის ხიბლში და, განრისხებული და შეურაცხყოფილი დალის რისხვა ატყდება თავს - შეთავაზებული ჯიხვის რქით განიგმირება! დალი სვანურ მითოლოგიაში ნადირობის ულამაზესი ქალღმერთია, სიყვარულის ჟინით ატანილი და დედობის მადლით ცხებულები. გულისსწორ მონადირეს ნანადირევითა და ხვავით ავსებს, მოღალატეს კი საშინელი შურისძიებით სჯის. დალის რემინისცენციით ფორმირებული მეტატექსტი ყველა შემოქმედის არტისტულ პროდუქტში განსხვავებულად ფიქსირდება, თუმცა, მითის ძირითადი სტრუქტურა და პარადიგმა თითქმის ყველა მათგანთან შენარჩუნებულია. თანამდროვე პოეტის - ეკა კვიციანის ლექსი „ბაილ“ თითქოს მითის განსხვავებულ ინტერპრეტაციას გვთავაზობს; ლექსის ლირიკული გმირი - ქალღმერთი დალი, ბაილზე შემომწყრალი, სვანეთის მთებს ტოვებს და ბარში ჩამოდის, მაგრამ:

„რა უნდათო ბარში დალებს - თეთნულდს ცრემლი შეჰყინვოდა,
მომყვებოდა თეთრი შუნი, ორბი ზეცას შეჰყიოდა“. (ეკა კვიციანი.2018:51)

ბაილ მითიური ბეთქილის ეპითეტია; ისაა ძლიერი, მამაცი და კარგი აღნაგობის მონადირე, დალის რჩეული. თუმცა, მის ნაჩუქარ მანდილს აჩენს და დალი რისხვას დაატეხავს: ფრიალო კლდიდან გადმოაგდებს. ქალღმერთ დალის კონცეპტი შურისმაძიებელ, ძლიერ, ულამაზეს, სიყვარულსმოწყურებულ ქალღმერთს უკავშირდება, რომელიც ხშირად მარტოა. ეკა კვიციანის ლირიკული დალი ქალღმერთების სამყოფელს სტოვებს, რადგან ბაილისგან გულგატეხილია:

„მანც, როგორ აუყვევი ჩემ გარემ უშბის კიდეს,
მარტო როგორ გამომიშვი, როგორ არ გამომეკიდე“... (ეკა კვიციანი.2018:51)

„მთებისხელა“ დარდს ეზიდება მითოლოგიური ქალღმერთი, რომელიც თანამედროვე პოეტის ლექსში ჩასახლებულა. პოსტმოდერნისტული მეტატექსტი ტექსტში დეკონსტრუირდება და არქაული მითოლოგიური მასალითა და რესურსით ახალი მითი იბადება: ქალღმერთი დინამიური ხდება, იწყებს დროსა და სივრცეში მოძრაობას, მხოლოდ კლდიდან ჩამოშვებული ოქროსფერი ნაწნავი აღარაა მისი ადამიანთა სამყაროსთან დამაკავშირებელი ჯაჭვი და სიყვარულის ძებნის იარაღი. თუმცა, დალის ლირიკული გმირი, როგორც ჭიუხებში, ჯიხვებთან და შუნებთან მცხოვრები ქალღმერთი, განხიბლული, მოწყენილი და მარტოსულია; ბეთქილი არ აღმოჩნდა მისი სწორფერი; ქალღმერთი ტოვებს თავის სავანეს, რაც ნიშნავს, რომ თმობს თავის ადგილს და უარს ამბობს ღვთაებრივ არსებობაზე. ეს ბაილის შანსია, - რომ გამოედევნოს, დაარწმუნოს, უყვარდეს! მაგრამ ბაილი არ მისდევს. თანამედროვე დალში მისივე მითოლოგიური სილამაზე, ძალა და თავდავიწყება მეორდება, თუმცა, შურისძიებისა და რისხვის ეპიცენტრი ობიექტიდან საკუთარ თავზე გადმოაქვს; ბაილს კი არ ანადგურებს, არამედ, თავად ხდება დესტრუქციული:

„როცა შენგან მოვდიოდი, მოვყვებოდი ბარში ქარებს,

გზად თუ არ დამეწეოდი, ნეტავ, ზვავებს ჩავეტანე“... (ეკა კვიციანი.2018:51)

მიმდინარე ქართული პოეზიის მეტრი - ლია სტურუა - ასევე, მიმართავს ფოლკლორულ ტექსტებს და, შესაბამისად, პოეზიის რემინისცენციის წყაროებად აქცევს. მის ერთ-ერთ კრებულში გამოყოფილ ციკლში - „ქართული ფოლკლორის თემებზე“ - უსათაურო ლექსში ვკითხულობთ:

„გამიგონია, მთიელ ხვარამზეს

კაცი უყვარდა,

ის იყო, ალბათ, გუთნისდედა და მონადირე,

და ერთხელ დილით

მის ეზოში ჩამოიარა“. (ლია სტურუა.1980:138)

ლექსს წინ უძღვის საყოველთაოდ ცნობილი ხვარამზეს ლექსი ვაჟიკასადმი - „ნეტაი თასად მაქცია“... ლია სტურუას ლირიკული ხვარამზე არ არის ქალღმერთივით ლამაზი და არც ოჩოპინტრეს ავედრებს მონადირის იღბალს, არამედ: „ის გავდა მინდორს,/რომელზედაც მხოლოდ დადიან,/მაგრამ არასდროს არ აგონდებათ“... მონადირე კი, მეძებარ ძაღლებს გავს, „რომლებიც სდევნენ ნადირს კი არა,/საკუთარ შიშს“. (ლია სტურუა.1980:138) ვაჟიკა ხვარამზეს სულიერ სიმაღლეს ვერ შეიცნობს, რადგან შიშების ტყვეობაშია და ვერ ხედავს იმ ერთადერთ ქალს, რომელსაც შეუძლია „ააფაროს/თავისი თმების თავთავები/მარადიულ და კაცურ სევდას“. (ლია სტურუა.1980:138)

თანამედროვე ქართველი პოეტი ნატა ვარადა ფოლკლორისა და მითოსის წიაღში საოცრად კომფორტულად და ორგანულად გრძნობს თავს. ხშირად, მისი ლექსები შელოცვებს და აბრაკადაბრას გვაგონებს, და მითოლოგიურ პერსონაჟთა უცნაური სახელების, გათვლების, შელოცვების და მათი ალიტერაციებისა და ასონანსების მოზაიკით, თითქოს, ზაუმურ ენას ქმნის. ლექსში „ბეთქენის ბალადა“ ვკითხულობთ: „კლდეების/ოქროსთმიან/დედოფალს/ჩავუდგები,/კვალში,/თმას შევაჭრი/ოქროსავე დანით/იღბა“. (ნატა ვარადა.გამოუცემელი წიგნიდან) ბეთქენი იგივე ბეთქილია იგივე

ბაილი, დალის რჩეული; თუმცა, ლექსის ლირიკული გმირი დალი კი არა ბეთქენის ცოლია, რომელიც დალს ჯადოსნურ ოქროსფერ ნაწნავს მოაჭრის ოქროს დანით, მაგიურ ფრჩხილებს დააჭრის ვერცხლის მაკრატლით, რის გამოც ქალღმერთი დასჯის მონადირეს და კლავს - „შენი თმები ორბებს/მიჰქონდათ/საბუდრად./ვაი./დათვი ღამით/გიდარაჯებს, ალბათ/შენი თვალები/უნდა./საცოდავო ბეთქენ“. (ნატა ვარადა.გამოუცემელი წიგნიდან) ქალღმერთ დალის მითი, ამ შემთხვევაშიც, თავის შინაგან სტრუქტურას მიჰყვება და, ერთი შეხედვით, მითის წრებრუნვას არაფერი არღვევს. ლექსის ბოლო ფრაზა კი ყველაფერს თავდაყირა აყენებს და მითოლოგიური აზროვნების ჩარჩოებს ფილოსოფიური და მხატვრულ აზროვნება ანაცვლებს: „შენი სული მე ბეთქენ“. სული ღმერთისაა, ღვთაებისაა, ქალღმერთისაა და არა ხორციელი ადამიანის; მოცემულ ლექსში კი, ხორციელი ქალი სულს ითხოვს და სულს იჩემებს. ნატა ვარადას ლექსის შემთხვევაში, მითი რეკონსტრუირებულია არა სტრუქტურის, არამედ იდეის თვალსაზრისით: დალი შურისმაძიებელია, ბეთქენი მკვდარია, მისი სული კი ხორციელი გულისსწორისაა. ლექსში შექმნილი ახალი მითიც, მითოლოგიური კანონიდან გამომდინარე, კოლექტიური ხასიათისაა

და სოციუმის ფსიქო-ემოციურ კონდიციასა და ქცევის ნორმებს გამოხატავს; თანამედროვე ქალს აქვს ამბიცია, გახდეს მამაკაცის სულისა და სხეულის ნაწილი, და არ დაუთმოს სანატრელი და ონტოლოგიურად დეტერმინებული ფასცინაციური ვნება და მარადიული სიყვარული ოლიმპოზე მცხოვრებ ქალღმერთებს, საჯიხვეებზე ამაყად მჯდომ დალს ან ტყაშმაფებს.

ბარტის კონცეფციით, მითი „მეტაენაა“, რომელსაც მაგიური თვისებები შეიძლება გააჩნდეს. ახალი მითოამბები არქაული მითებისა და მითოლოგიების გავლენით ტრანსფორმირდება; თუმცა, უკვე ახალ მითოსად ჩამოყალიბებულს, კვლავ მითოლოგიური წრიულობა, დასაზღვრულობა და საკუთარ ნარატივში ჩაკეტილობა ახასიათებს. მითოსულ აზროვნებაში ერთი მოვლენის მახასიათებლები პირდაპირ გადადის მეორეზე და მთლიანად ანაცვლებს მას. მეტაფორა მითოლოგიური აზროვნებისა და ნარატივის ძირითადი ბერკეტია. აქედან გამომდინარე, როდესაც ახალ მითში ახალი მატრიცები ინპლანტირდება, მისი მეტაფორული გამჟღავნებაც განსხვავებული ენით ხდება. პოეტური სიტყვის მაგია და მასში არსებული მითოლოგიური ენის ხიბლი განსაკუთრებულ ემოციას იწვევს მკითხველში.

ლიუსიენ ლევი-ბრიულის პირველყოფილი აზროვნების კონცეფციის თანახმად, ჩვენი უძველესი წინაპრები მისტიკურად და პრალოგიკურად აზროვნებდნენ, რაც პარტიციპაციის კანონს ემყარება. მისივე აზრით, თანამედროვე ადამიანისთვისაც არაა უცხო პარტიციპაცია, განსაკუთრებით, რელიგიისა და მორალის მხრივ. ლექსში „გილგამეშის თვე“ ნატა ვარადა წერს:

„ახალგაღვიძებული ბავშვი დედის მკლავებში -
ასეთია სიყვარული,

შენ ჩემ მთავარანგელოზო, ეა“. (ნატა ვარადა.2017:63)

ლექსის ლირიკული გმირი მიმართავს ეას - შუმერების ღრმა წყალთა ბრძენ ღვთაებას, რომელიც, ამავდროულად, ერეკლეა - ხორციელი კაცი. მათი სიყვარული კი ღრმაა და უხორცო, ფიზიკურ ვნებას აცდენილი, ნებსით თუ უნებლიედ, ამაღლებული და

ამასთანვე, დამიწებული, დადასტურებულად არარსებული. სწორედ ამიტომ ჰქვია ლექსს „გილგამეშის ღამე“ - ცოცხლდება გილგამეშის მითოსური ეპოსი, სადაც იგი უარყოფს იშთარის - ნაყოფიერებისა და ხორციელი სიყვარულის ქალღმერთის სასიყვარულო წინადადებას. არქაული მითების კოლაჟით ფორმირდება ახალი მითოსტრუქტურა, რომელიც თავის საზღვრებში აყალიბებს ახალ მითოსურ წესრიგსა და პარადიგმას.

შესანიშნავი ქართველი პოეტი ბორენა ჯაჭვლიანი ლექსში - „ქარონ“! მიმართავს ადამიანების სასულეთში გადამყვან ცნობილ მენავე ქარონს, რომელიც ვირგილიუსის „ენეიდაში“ სამაგელ მოხუცთან ასოცირდება. ბორენა ჯაჭვლიანის ქარონი კი, სულაც არ არის სასტიკი; პირიქით, ლექსის ლირიკული გმირი ამხნეებს მას, რომ არ შეეშინდეს, ნავი გვერდით არ გადახაროს და რომ:

„ო, ჩემი სული,
დათმენილი,
მწყურვალიც,
მშვიდიც,
შეყვარებული ჩემი სული,
სული დაღლილი, -
ქარონ, შენს ფერხთით ასვენია,
ბოლოს შენ გერგო“... (ბორენა ჯაჭვლიანი.1990:8)

„მითოლოგიური აზროვნების მეტაფორულობის გამო აზრის გახსნა უსასრულო ტრანსფორმაციებით ხორციელდება, თუმცა ამ აზროვნებას ძალუმს არაცნობიერის მენტალური სტრუქტურების გახსნა და მეტაფორის მიყვანა გონებით მისაწვდომის დონემდე. მითიური აზრი ამუშავებს და აწესრიგებს მოვლენებს, მაგრამ, თუკი მეცნიერება ქმნის სტრუქტურებს მოვლენების მეშვეობით, მითოლოგიური აზროვნება აყალიბებს მოვლენებს სტრუქტურის საშუალებით. ამდენად, მითოლოგიური აზროვნება წარმოადგენს რაღაც საშუალებდოს მეცნიერებასა და ხელოვნებას შორის“. (რისმაგ გორდეზიანი. 2005:83)

მითოლოგიური და პოეტური აზროვნება მსგავსია მეტაფორულობის თვალსაზრისით, თუმცა, პოეზია „სიბრძნისაა ერთი დარგი“, მითოლოგია კი შიშისა და გაურკვევლობის დასაძლევად მოგონილი დეტერმინებული სისტემაა; მითი, ასახული პოეზიაში, სწორედ ამიტომ იძენს განსაკუთრებულად შთამბეჭდავ დატვირთვას, - გრძელდება მეტაფორული ნარატივი, მითოლოგიური აზროვნების მაგიური წრე კი ირღვევა. ესმა ონიანის ლექსში - „ლოცვა თეთრი გიორგისადმი“ - ვკითხულობთ:

„შენ, წმინდაო გიორგი,
ჩემი გული იგრძენი
განათებულ გვირგვინით, როცა ასე გალობს!
შენ, წმინდაო გიორგი,
ჩვენო თეთრო გიორგი,
უსასრულო სიკეთე, სიყვარული ბრძანე“! (ესმა ონიანი.2021:150)

მოგეხსენებათ, ქართული ცნობიერება ინახავს როგორც ქრისტიანული წმინდა გიორგის, ასევე - წარმართული წმინდა გიორგის სახეებს; მოცემულ ლექსში წარმოდგენილი

„თეთრი გიორგი“ სწორედ მთვარის კულტთან დაკავშირებული, მამრული საწყისის განმასახიერებელი, ქართველების ასტრალური პანთეონის მთავარი ფიგურაა. ქართველებისთვის განსაკუთრებით საყვარელი და მისაღები წმინდა გიორგი, რომელიც უამრავი ხელოვანის რემინისცენციის წყაროა, ესმა ონიანის ლექსში განსხვავებული ხიბლით შემოდის: „დღეს შენი დღეობაა,/თეთრად მოქარგული“! (ესმა ონიანი.2021:150)

ესმა ონიანის წიგნში „ისევ მე ვარ?! ისევ მოვსულვარ“! გამოყოფილ ლექსების ციკლში „დანახული ანდაზები“ ქართული ფოლკლორის ნიმუშების - ანდაზების ლექსადექცევის და, როგორც თვითონ ამბობს - „პლასტიკური გაშლის გზით“ წარმოდგენის რეპრეზენტირებაა: „ლექსების ამ ციკლში მე შევეცადე გამემუქებინა ანდაზები არა მორალის ჩვენებით, არა მისი ამოცნობის თვალსაზრისით, არამედ თუ შეიძლება ასე ითქვას, ანდაზის პირდაპირი შინაარსის ქვაკუთხედიდან, პირდაპირ დანახულის, პლასტიკული გაშლის გზით“. (ესმა ონიანი.2021:143) მართლაც, ხსენებულ ციკლში წარმოდგენილი ლექსები ანდაზების სწორხაზოვან, მორალისტურ, დიდაქტიკაზე დამყარებულ გაგებას კი არ გვთავაზობს, რომელიც კლიშეებად და სოციალური ქცევის ნორმებად ყალიბდება საზოგადოებაში, არამედ - მათ პოეტურ განფენას, სადაც, თითქოს, რბილდება, იდლაზნება და, ხანდახან, ქრება ის ზნეობრივი დიქტატი, რაც დამახასიათებელია ანდაზებისთვის. „ანდაზა წმინდა ფოლკლორული ჟანრია. ლიტერატურაში მას ანალოგი არა აქვს. თუ კიდევ შესაძლებელია ხალხური ლექსის შექმნის თუ ასპარეზზე გამოჩენის დროის დადგენა, ანდაზის შემთხვევაში ამას ვერ შევძლებთ, იმდენად ჩაწნულია იგი ენის წიაღში“. (ზურაბ კვიციანი.2007: 324) ანდაზა კოლექტიურ გამოცდილებასა და ცოდნას მოიცავს, რომელიც უნდა გადაეცეს თაობიდან თაობას, როგორც ხალხის ემპირიული მონაგარი, რაც სარგებლობის მომტანია. თუმცა, დამეთანხმებით, რომ ანდაზების სრული ასორტიმენტის უპირობოდ მიღება და მისი სიბრძნის გათვალისწინება ახალ დროში მიუღებელია; გამომდინარე დროის, სოციუმის და შეხედულებების, თუნდაც, აზროვნების და განვითარების ცვლილებიდან. უპირანია მათი რანჟირება და, ზოგიერთის მხოლოდ ფოლკლორულ რელიქვიად გადაქცევა. ესმა ონიანი მათ შინაარსობრივ და ფუნქციურ გამორკვევას არიდებს თავს და შინაარსებსა და სტრუქტურას პოეზიად გარდაქმნის. ანდაზებზე - „სიძე თუ მოდის, მოვიდეს, თუ არადა მეძინება“, „მორცხვი ქალი - ერთ ქალად, მორცხვი კაცი - ერთ ქალამნად“, „ორი ქაჩალი სავარცხლისთის წაიკიდა“, „ასი კაცი ცხენს კაზმავდა, ვაი უკაცობასაო“, „მამამთილო იისაო, დედამთილო ბისაო“, ბრიყვს ტაძარში არ უშვებდნენ, შეუშვეს და ისე გათამამდა, ხატებს ფურთხება დაუწყაო“, - შექმნილ ლექსებში აღარ ჩანს ჟანრისთვის დამახასიათებელი მენტორული ტონი და დიდაქტიკა, არამედ ისინი წარმოდგენილია სურათ-ხატებად და დალაგებულია მხატვრულ პლასტებად. მაგალითად:

„ძუძუ ცომის გუნდასავით მიეწება მკლავზე;

ოსური მთვარისხელა, ღაწვები განივრად ანათებს“. (ესმა ონიანი.2021:143)

ან:

„ორი უთმო თავი გააფთრებით გლუსუნებდა,

მზეში ანათებდა ნიორისფრად“. (ესმა ონიანი.2021:145)

ლია სტურუას ფოლკლორული ციკლი ქართული ზღაპრების, რიტუალების და ხალხური ბალადების ლირიკული გადათამაშებაა; თუმცა, პოეტი არასოდეს თამაშობს „ყალბი მარგალიტებით“. როგორც ცნობილია, წიგნი ფოლკლორის ორგანული გარემო არ არის და როგორც ზურაბ კიკნაძე ამბობს, წიგნში დაბეჭდილი ფოლკლორული ტექსტი გალიაში დატყვევებულ ფრინველს ჰგავს. „მართალია, წიგნი ინახავს სიტყვას, რომელსაც ჟამთასვლა უთუოდ წაშლის ადამიანის მეხსიერებაში, მაგრამ ისიც მართალია, რომ წიგნი ვერ ინახავს მას ცოცხლად, რადგან ზეპირი სიტყვა არ არის წიგნში დასაბეჭდად შექმნილი, როგორც გარეული ფრინველი არ არის გაჩენილი გალიის ბინადრად“. (ზურაბ კიკნაძე.2007:23) ფოლკლორული ალუზიებით შექმნილ პოეზიაში ფოლკლორი ახალ სიცოცხლეს იძენს, რომელიც „ბეჭდურ გალიასთან“ შესაბამისობაში მოჰყავს პოეტს. ლექსში „წითელა-ბატონები“ ლია სტურუა წერს:

„მე მაწუხებს წითელა ბავშვობის ვალივით
და ვხედავ ბებიების მწითური თვალებით:
წითელ რაშებზე სხედან ბატონები,
ჟღალი წვერით და მზიანი გონებით
და აჟღარუნებენ წითელ ზანზალაკებს,
რომლებმაც ლითონის ენებით ალოკეს
ჩემი ბავშვობა, თაფლივით კეთილი,
და მანდეს საიდუმლო ცხრადაკეტილი“... (ლია სტურუა.1980:146)

ინფექციური სახადი - წითელა, რომელიც ხალხში „ბატონების“ სახელით იყო ცნობილი, შიშს, გაურკვევლობას და კრძალვას იწვევდა ხალხში; სწორედ მას უკავშირდება შელოცვები, მაგიური რიტუალები, შესაბამისი ატრიბუტებით; ავადმყოფს მამალს შემოატარებდნენ, რომ მისი ავადობა თავის თავზე აეღო და, შემდეგ, კლავდნენ. სწორედ ეს რიტუალი უდევს საფუძვლად ქართულ სიტყვას - შემოგველე, რაც ობიექტისადმი უპირობო სიყვარულს, მისი ავადობების თავზე გადატანას - შეწირვას ნიშნავს.

ლია სტურუას ლექსები „ბალადა მოჭრილ მარჯვენაზე“ და უსათაურო („ეგება ვეფხის დედაი/ჩემზე მწარედა ტირისა“, ხალხური) ცნობილი ქართული ხალხური ბალადების ფაბულაზეა აგებული. კეთილშობილების ჰიმნი და სადიდებელი პოეზიაშიც უმაღლეს წერტილს აღწევს:

„მე არ მჭირდება ცრემლიანი პანაშვიდები,
ოღონდ მიეცით დედაჩემს ძალა,
რომ დედა-ვეფხვი შეეცოდოს“... (ლია სტურუა.1980:136)

ან:

-„თქვენ ცდებით, თქვენო მოწყალება!

ჩემი კერდის მარცხენა მხარეს

იასამნის ბუჩქი იზრდება

და სისხლძარღვებში

ყოველდღე მიცობს იისფერ თრომბებს“... (ლია სტურუა.1980:142)

თანამედროვე ქართველი პოეტი ელა გოჩიაშვილი ლექსში - „კომბლეს“ - კუთხური პირდაპირობით მოუხმობს ზღაპრის გმირს და პასუხს სთხოვს, თუ ვინ შეუჭამა სამშობლო და, რისთვის სთლიდა კომლებს და რისთვის აწყობდა ჭერში?! ავტორი კომბლეს იმიტომ მიმართავს, რომ ის ხალხის კრებითი სახელია, ზღაპრის გმირი - ხალხის უზენაესი სიბრძნით სავსე:

„მგელი და დათვი შეყარე,
კითხვა-პასუხის ჟამია:

-შე შემიჭამე სამშობლო?

შენ ხომ არ შეგიჭამია“! (ელა გოჩიაშვილი.2012)

სამშობლოს იდენტიფიცირებას კი საკუთარ თავთან ახდენს: „სამშობლოს ვეღარ მპოულობ“-ო. სამშობლო კი, ვინც შეჭამა, ყველამ იცის, უბრალოდ - კომბლევ, ერიც და ბერიც უღმერთოდ დუმს! ელა გოჩიაშვილის ლექსის რიტორიკული კითხვაც, მრავლისმთქმელი, ბასრი და მოქნეული ლირიკული მახვილია.

დასკვნისათვის: მითოლოგიური ალუზიები და რემინისცენციები ყოველთვის რჩება ჩემს საკვლევ თემად; რამდენიმე წლის წინაც მქონდა მცდელობა ეს თემატიკა განმეგრცო, სხვა პოეტების მასალების მიხედვით. გამომდინარე მასალის უდიდესი რაოდენობიდან, კვლევის მეტ-ნაკლებად სრულყოფას ვრცელი მონოგრაფიების შექმნა დასჭირდება. თუმცა, არსებული ნაშრომებიდან გამომდინარე, შემიძლია ვთქვა, რომ თანამედროვე ქართული პოეზია აქტიურად იყენებს მითოლოგიურ და ფოლკლორულ ალუზიებსა და მეტატექსტებს, და ჩვენს დროში, ვხდებით ახალი ლირიკული მითონარატივებისა და ფოლკლორული განზოგადების პრეცედენტების მოწმენი.

საკვანძო სიტყვები: ფოლკლორი, მითოლოგია, პოეზია, ქართული, ალუზია.

ლიტერატურა:

გორდეზიანი რ.(2005): მითების სიბრძნე. ბერძნული მითების სამყარო. პროგრამა „ლოგოსი“. თბილისი.

გოჩიაშვილი ე. (2012): არმური - ლიტარენა, უფრო კი - ბიბლიოთეკა. ინტერნეტ - ჟურნალი <https://armuri.georgianforum.com/t655-topic>

ვარადა ნ. (2017): გამრავლების ტაბულა. პოეტური ესკიზები. გამომცემლობა „ჩვენი მწერლობა“. თბილისი.

კვიციანი ე. (2018): სხვისი სახლი. გამომცემლობა „ინტელექტი“. თბილისი.

კიკნაძე ზ. (2007): ქართული ფოლკლორი. თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა. თბილისი.

ონიანი ე. (2021): ისევ მე ვარ?! ისევ მოვსულვარ! გამომცემლობა „არტანუჯი“. თბილისი.

სტურუა ლ. (1980): ლექსები. ორი პოემა. გამომცემლობა „საბჭოთა საქართველო“. თბილისი

ჯაჭვლიანი ბ. (1990): რა დამრჩა შენგან. გამომცემლობა „ნაკადული“. თბილისი

Nino Gogiasvili

I.Gogebashvili Telavi state University

Folklore and mythological allusions and metatext in current Georgian poetry

Abstract

It is a well-known fact that the fiction of any country uses and nourishes the folklore and mythological sources. Folklore and mythology is an inexhaustible source from which one can constantly extract fables, stories, and passages for fiction. In this respect, the current Georgian fiction is not distinguished either. In this report, I will outline current Georgian poetry in the context of folk and mythological allusions and metatexts. In particular, I will single out several contemporary Georgian poets, whose works are actively influenced by the folklore and mythological sources as well as hence allusions and metatexts. In order to draw conclusion, I have aimfully chosen hermeneutic, analytical and structuralist methods of research for the texts.

Keyword: Folklore, mythology, poetry, Georgian, allusion.